

HET VERHAAL VAN MIJN FAMILIE GAAT VERDER

De familie Bautista Escobar uit Santa Lucía Cotzumalguapa speelde een sleutelrol bij de oprichting van het Comité voor Boereneenheid CUC. Na de geslaagde staking op de plantages aan de zuidkust van Guatemala in februari 1980 opende het leger de jacht op de familie. Marcela Bautista was als jong meisje getuige van de ontvoering van haar vader, broers en zusjes. Als politiek vluchteling belandde zij uiteindelijk in Canada; daar vertelt ze haar verhaal.

Mijn naam is Marcela Bautista Escobar. Ik ben nu achtentwintig jaar en soms vraag ik me af: is alles wat mij is overkomen wel echt gebeurd? In enkele jaren tijd zijn zeven leden van mijn familie omgebracht in Guatemala. Amper elf was ik toen op 21 oktober 1981 gewapende mannen mijn vader ons huis uit sleepten. Hij werd meegenomen, samen met Isabel, de vrouw van mijn broer Pablo. De wanhopige blik van mijn vader, toen hij voor de laatste keer naar ons omkeek, laat me niet meer los. Enkele dagen nadat mijn vader en Isabel waren ontvoerd ging het gerucht dat hun lichamen in het mortuarium van het ziekenhuis lagen. Ik herinner me nog hoe wanhopig mijn broer Pablo was, hij wilde per se op onderzoek uit. Vrienden hebben hem het ziekenhuis nog zien ingaan, maar hij is er nooit meer levend uit gekomen.

Door de ontvoering van mijn vader en Isabel werd ons gezin uiteengerukt. Mijn ouders, Alejandro Bautista en Gerarda Escobar, hadden negen kinderen. Wij woonden in Santa Lucía Cotzumalguapa, aan de zuidkust van Guatemala. Ons huis stond in het gehucht Las Playas, dat lag ingeklemd tussen uitgestrekte suikerriet- en katoenplantages. Honger hebben wij als kinderen niet gekend, omdat mijn vader over een klein stukje grond beschikte. Daardoor hadden we het hele jaar door volop maïs, groenten en fruit. Mijn vier oudere broers, Pablo, Domingo, Ricardo en Miguel Angel werkten het hele jaar op de plantages. Daar kaptten ze suikerriet en plukten ze katoen.

Ik herinner me mijn vader als een lieve man, die altijd klaar stond voor anderen. Mijn ouders waren gelovige mensen en actief binnen de kerk. Ze hadden veel contact met de priesters en religieuzen van de parochie van Santa Lucía. Als klein meisje ging ik elke zondag mee naar het kerkje van Las Playas, waar mijn vader de gebedsdienst leidde. In ons huis waren ook regelmatig bijeenkomsten van de bewoners van Las Playas. Ik herinner me dat er dan werd gesproken over de lage lonen en de misstanden op de plantages en dat mijn vader stukken voorlas uit de bijbel. Maar mij zijn vooral de liederen die gezongen werden bijgebleven. De teksten ken ik nog allemaal van buiten. Vooral de liederen: "Waar, ja waar zullen we God vinden", en: "Bidden alleen is niet genoeg", vond ik erg mooi.

Van mijn moeder bewaar ik alleen vage herinneringen. Wat ik nog voor me zie is de kist die in ons huis stond tijdens haar dodenwake. Begin 1976 was mijn moeder in verwachting van haar tiende kind. In de laatste fase van de zwangerschap waren er complicaties en werd zij naar het ziekenhuis van Escuintla gebracht. Dat was tijdens de Goede Week. De meeste artsen zijn dan op vakantie en door gebrek aan medische zorg stierf mijn moeder,

nog voor haar kind geboren was. Ook 1977 was voor ons gezin een droevig jaar. Mijn broer Domingo nam in mei van dat jaar deel aan een vormingscursus van een boerenorganisatie en verdronk tijdens een excursie. Zijn lichaam is nooit teruggevonden.

Vanaf 1978 waren mijn vader, mijn broers Pablo, Ricardo en Miguel Angel en ook mijn oudere zusje Dolores actief binnen het Comité voor Boereneenheid, ofwel CUC. Vol bewondering keken we als kinderen toe wanneer in ons huis bij kaarslicht de spandoeken voor de manifestaties van het CUC werden geschilderd. Vooral Pablo speelde binnen de boerenorganisatie een belangrijke rol. Hij was nog jong, amper twintig jaar, maar altijd was hij op pad om met de arbeiders te praten over het harde werk en de lage lonen op de plantages. Het was voor iedereen duidelijk dat er iets broeide en dat de arbeiders niet van plan waren de slechte behandeling door de grootgrondbezitters nog langer over hun kant te laten gaan.

Begin 1980 leidde Pablo de staking op de suikerrietplantages aan de Zuidkust. De actie van de arbeiders sloeg aan en binnen de kortste keren werd ook op alle katoenplantages het werk neergelegd. Pas nadat de grootgrondbezitters een loonsverhoging van 200% hadden toegezegd werd de staking opgeheven. De arbeiders juichten, maar de plantage-eigenaars waren woedend en zonnen op wraak.

Mijn broer Pablo was de grote held van de staking, maar zijn leidersrol zou hem duur komen staan. Enkele dagen nadat de loonsverhoging was bereikt werd 's avonds laat op de deur van ons huis in Las Playas geklopt. Een mannenstem zei dat een delegatie van vakbondsleiders uit de hoofdstad met Pablo wilde spreken. Mijn broer kleepte zich aan en ging naar buiten. Kort daarop hoorden we schoten. Hevig bloedend vonden we Pablo; een kogel had een deel van zijn kaak verbrijzeld en hij had ook een schotwond in zijn borst. Vrienden uit de parochie van Santa Lucía hebben Pablo midden in de nacht naar een privé-ziekenhuis in de hoofdstad gebracht. Daarna heeft hij met hevige pijnen nog maanden ondergedoken gezeten.

Omdat Pablo wist dat de grootgrondbezitters het op zijn leven hadden gemunt, is hij niet meer naar Las Playas teruggekeerd. Hij bleef actief binnen het CUC, maar voor de veiligheid wisselde hij telkens van verblijfplaats. Pablo's vrouw Isabel, die in verwachting was van haar eerst kind, is toen bij ons komen wonen. Mijn broers Ricardo en Miguel Angel en mijn zusje Dolores hadden op dat moment het ouderlijk huis al verlaten. Eind 1981 woonden alleen mijn zusje Berta van dertien, mijn broertjes Petronilo en Alfonso van zeven en zes en ikzelf bij mijn vader en Isabel.

De mannen die op 21 oktober 1981 ons huis binnendrongen waren duidelijk op zoek naar Pablo en mijn andere broers. Nadat ze de deur hadden ingetrapt rukten ze familiefoto's van de muur en drukten die mijn vader onder de neus. "Waar zijn die vervloekte zonen van je", schreeuwden ze, "dat tuig zet heel de zuidkust op stelten. We zullen jullie met wortel en al uitrukken." Eén van de mannen ging op de zwangere buik van Isabel staan en riep: "Vertel op, waar houdt die vent van jou zich verborgen." Isabel raakte in paniek en noemde de naam van een familie waar Pablo regelmatig sliep en waar zijn kleren werden gewassen. Mijn twee kleine broertjes Petronilo en Alfonso huilden uit alle macht. "Vooruit papa,

praat dan toch, zeg waar de anderen zijn", snikten ze. Maar mijn vader zei geen woord. Woedend sleurden de mannen hem en Isabel mee. "Kijk nog maar eens goed naar je kinderen", zei één van hen, "want die zie je nooit meer terug." Enkele burens zijn later nog op onderzoek gegaan, maar ze vonden enkel een schoen van mijn vader en zijn riem, die vol bloed zat.

Toen het donker was geworden die 21e oktober, hebben vrienden ons naar het huis van mijn broer Ricardo gebracht. Die woonde met zijn vrouw Maximiliana en zijn twee kleine zoontjes in La Democracia, een ander plaats aan de zuidkust. Omdat Ricardo wist dat ook hij werd gezocht, kwam hij slechts af en toe zijn vrouw en kinderen bezoeken. Kort daarop, op 7 december 1981, overvielen dezelfde mannen die mijn vader en Isabel hadden ontvoerd, het huis van Ricardo. Maximiliana en haar twee zoontjes, Berta, Petronilo, Alfonso en ik waren op dat moment thuis. We werden allemaal geschopt en geslagen en heel de huisraad werd vernield. "Waar is Ricardo en waar verbergen jullie de wapens", schreeuwden de mannen. Toen ze niet vonden wat ze zochten, grepen ze Maximiliana en Berta vast en geboeid werden ze meegenomen. Eén van de soldaten greep mij vast en heeft me ter plekke verkracht.

Met m'n elf jaar was ik toen de oudste die in huis was overgebleven. Ik heb de vier kleintjes bij de hand genomen en we zijn naar de burens gevlucht. De kinderen hebben nog uren zitten snikken van angst en ellende, maar ik wist: we moeten zo snel mogelijk Ricardo zien te waarschuwen. Die heeft ons nog dezelfde avond opgehaald. Omdat mijn broer beseftte dat we nergens meer veilig waren, nam hij ons mee naar de suikerrietvelden van Santa Lucía. Daar troffen we ook Miguel Angel en Dolores, die als leden van de familie Bautista overal werden gezocht. Dolores was toen getrouwd met Benigno Ambrocio, ook een leider van het CUC, die kort daarvoor door het leger was doodgeschoten.

Weken lang hebben we door de suikerrietvelden gezworven. We sliepen onder de blote hemel en hadden nauwelijks te eten. De kinderen waren als de dood door slangen te worden gebeten. Maar zo klein als ze waren, ze beseften het gevaar en hielden zich muisstil. De toestand werd echt onhoudbaar toen de grootgrondbezitters de suikerrietvelden in brand begonnen te steken. Dat doen zij steeds om het kappen van het suikerriet sneller te laten verlopen. Sergio Bertin, een pastoraal werker van de parochie van Santa Lucía, wist waar wij ons verborgen hielden en heeft geprobeerd hulp voor ons te zoeken. Op 19 januari 1982 is hij naar de hoofdstad gegaan, waar hij leiders van het CUC zou treffen. Diezelfde dag is Sergio daar ontvoerd.

Langs veel omwegen hebben we uiteindelijk de zuidkust kunnen verlaten en zijn we ondergedoken in de hoofdstad. Door alle spanning was Ricardo intussen ernstig ziek geworden. Hij moest worden opgenomen in het ziekenhuis, waar hij werd geopereerd. Op de dag dat hij uit het ziekenhuis werd ontslagen is hij door gewapende mannen uit de bus gehaald en meegenomen. Dat was in april 1982. Ricardo was toen vierentwintig jaar; zijn twee zoontjes had hij kort daarvoor naar de ouders van zijn ontvoerde vrouw Maximiliana in Las Playas gebracht.

In de hoofdstad van Guatemala zijn Dolores, Miguel Angel, Petronilo, Alfonso en ik nog een tijd samen geweest. We waren straatarm en vanwege de veiligheid konden we ook geen werk zoeken. Ten einde raad heeft Dolores mijn twee kleine broertjes naar een weeshuis in Antigua gebracht. Kort daarna, het was toen begin 1985, werd Dolores door de politie opgepakt. Nadat was gebleken dat ze een Bautista was, is zij verschrikkelijk gefolterd. Miguel Angel en ik beseften dat ook ons leven opnieuw in gevaar was. Met onze laatste centen hebben we de bus naar de grens gepakt en illegaal zijn we Mexico binnen geraakt. Miguel Angel is daar maar kort gebleven. "Ik moet terug naar Guatemala, ik wil me aansluiten bij het verzet. We kunnen onze familie toch niet zomaar laten uitmoorden", met die woorden heeft hij eind 1985 afscheid van me genomen. Van Miguel Angel is vanaf dat moment geen levensteken meer vernomen.

Na het vertrek van Miguel Angel was ik, vijftien jaar oud, werkelijk alleen op de wereld. Zonder mijn ouders, zonder broers en zusjes en ver van het vertrouwde Las Playas stond ik er helemaal alleen voor. Via mensen van de kerk ben ik toen in contact gekomen met bisschop Samuel Ruíz van Chiapas in Zuid-Mexico. Daar hadden duizenden Guatemalteekse vluchtelingen onderdak en een minimum aan veiligheid gevonden. Bij de vluchtelingen uit mijn eigen land heb ik jaren gewerkt, vooral in de gezondheidszorg. Ik heb ook meegewerkt bij de alfabetisering, maar eerst had ik wel zelf moeten leren lezen en schrijven. In Chiapas ben ik me geleidelijk aan thuis gaan voelen, ook al bleef ik me wanhopig afvragen wat er toch met Dolores gebeurd zou zijn en hoe het zou gaan met de arme Alfonso en Petronilo in het weeshuis.

En toen ineens, zeven jaar nadat ik Guatemala was ontvlucht, was er een brief van Dolores. Als door een wonder had zij de ontvoering overleefd, maar ze verkeerde als gevolg van de foltering wel in een diepe psychische crisis. Ze had ook weer contact gekregen met Petronilo en Alfonso. Die waren in het weeshuis bijna gek geworden van verdriet toen Dolores, hun enige steun en toeverlaat, plotseling niet meer op bezoek kwam. Na veel moeilijkheden lukte het Dolores, Alfonso en Petronilo uit Guatemala te vertrekken richting Mexico. En zo waren we met Kerstmis 1992 voor het eerst weer samen, vier overlevenden van de familie Bautista. Ver van onze geboortegrond beloofden we elkaar plechtig de rest van ons leven bij elkaar te blijven.

Vijf jaar hebben we vervolgens in de hoofdstad van Mexico gewoond. Toen werden we voor de keuze gesteld terug te keren naar Guatemala of als politieke vluchtelingen naar elders te vertrekken. Vooral Petronilo en Alfonso wilden onder geen beding terug naar Guatemala en na lang beraad hebben we samen voor Canada gekozen. Daar wonen we nu in Hull, dat grenst aan de hoofdstad Ottawa. Alles is hier anders, de taal, de mensen, het klimaat. We missen de zon, de tortilla's, de vrienden die we in Guatemala en in Mexico moesten achterlaten. Maar het allerbelangrijkste is: we zijn hier veilig. Tenminste, dat dachten we. Totdat Dolores kort geleden in de supermarkt van Hull de man ontmoette die haar in Guatemala destijds heeft gefolterd en talloze keren verkracht. Daardoor is ze opnieuw in een crisis beland. We hebben eraan gedacht weer te verhuizen, maar waarheen? Het heeft ons al zoveel moeite gekost hier een beetje te wennen.

Er zijn avonden dat we uren met elkaar zitten te praten, Dolores, Alfonso, Petronilo en ik, over onze vermiste familieleden, over de mensen van Las Playas, over de kinderen van Ricardo die in Guatemala zijn achtergebleven. Maar vaak is het ook stil, omdat verdriet ons de keel dicht snoert. Ik heb intussen zelf twee kinderen, Gerardo en Cecilia. Het klinkt misschien vreemd, maar soms denk ik: gelukkig is mijn moeder gestorven voordat haar man en kinderen werden ontvoerd. Die ellende is haar in elk geval bespaard gebleven.

Mijn zus Dolores heeft twee dochtertje, Gabriela en Paula. Vooral onze kinderen geven ons leven weer perspectief. Ik kan soms mijn tranen niet inhouden wanneer ik zie hoe innig de zwijgzame Alfonso en Petronilo de kleintjes omhelzen. Het is net of jaren verloren tederheid en genegenheid voor het eerst voorzichtig een uitweg vinden. Zelf ben ik druk bezig om hier mijn opleiding tot verpleegster af te maken. Hoeveel moeite het me ook kost, ik wil een beroep leren. Ik weet dat het altijd de droom van mijn vader is geweest, dat zijn kinderen zouden kunnen studeren. Ik doe het dus ook voor hem.

Of en wanneer we naar Guatemala teruggaan weet ik niet. Zelf zou ik graag een bijdrage leveren aan de opbouw van mijn land, maar ik weet ook: als we gaan, gaan samen. Intussen moeten we er mee leven dat we nooit zullen weten hoe en waar mijn vader, Pablo, Isabel, Ricardo, Maximiliana, Miguel Angel en Berta zijn omgebracht. We kunnen niet naar hun graf, we weten niet eens op welke dag wij hun dood moeten herdenken. En dat doet onnoemelijk veel pijn. Het ergste vind ik nog dat de moordenaars nu vrij in Guatemala rondlopen, terwijl wij, de slachtoffers, in ballingschap leven.

Op verzoek van de Waarheidscommissie van Guatemala hebben we alles wat ons als kleine kinderen is overkomen op papier gezet. Alle gruwelijke details van de foltering en de ontvoering van onze familieleden zijn opnieuw de revue gepasseerd. Opnieuw hebben we angst en pijn die we soms proberen te vergeten, in alle hevigheid doorgemaakt. Waarom we op het verzoek van de Waarheidscommissie zijn ingegaan? Omdat we het recht hebben te weten waar, hoe en door wie onze geliefden zijn omgebracht. Wij willen dat door het werk van de Waarheidscommissie in Guatemala en daarbuiten bekend wordt welk drama zich in ons land heeft afgespeeld. En dat degenen die voor zoveel gruwelijke daden verantwoordelijk zijn, de grootgrondbezitters en de militairen, ter verantwoording worden geroepen en bestraft. Want onder geen beding mag zich de geschiedenis in Guatemala herhalen.

Ondanks alle ellende die ons is overkomen, ben ik er trots op een lid van de familie Bautista Escobar te zijn. Mijn ouders, broers en zusjes hadden idealen. Zij geloofden in een ander, beter Guatemala. Uiteindelijk zijn ze slachtoffer geworden van een kleine groep rijke machthebbers die onder geen voorwaarde de rijkdom van Guatemala met anderen wil delen. De leden van mijn familie waren bereid risico's te nemen voor hun overtuiging. Dat voorbeeld wil ik in mijn eigen leven volgen. Hun verhaal vertel ik door aan mijn eigen kinderen.